YUKARI FIRAT BÖLGESİ 2003 YILI ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMASI

*Ertuğrul DANIK**

Başkanlığım altında, ekip üyelerinden Mustafa Balaban'ın katılımıyla, 21 Temmuz-2 Ağustos tarihleri arasında Elazığ Merkez İlçe dahilinde, kentsel gelişim alanı tehdidi altında ve bu alanların çevresindeki; Kuzova, Altınova ve Uluova bölgelerinde yapılan yüzey araştırması, 21 köy ile bu köylere bağlı 3 mahalle/mezra olmak üzere toplam 24 yerleşim alanı ile Harput kent merkezinde yürütülmüştür[1]. Yapılan çalışmalarda, çoğunluğu yeni tespit edilip belgelenmiş olarak 22 höyük, 1 düz yerleşim alanı, 1 tepe üstü yerleşim alanı, 1 nekropol alanı, 4 kale, 1 kaya mezarı, 1 türbe, 1 kilise, 1 köprü ve 15 çeşme olmak üzere toplam 48 adet taşınmaz kültür varlığının tespit ve belgelemesi yapılmıştır (Harita: 1).

1. HULVENK HÖYÜK

Elazığ-Keban karayolu üzerinde, Şahinkaya (Hulvenk) Köyü'nün 1 km. güneybatısında, karayolunun 200 m. kuzeyinde yer alan höyük, yaklaşık 80 m. çapında ve 15 m. yüksekliğinde olup yüzeyinden toplanan seramikler Erken Tunç, Erken Tunç III ve Erken Demir dönemlerine aittir. 1/25.000'lik haritada "Höyük Tepe", TAY projesinde "Kale/Hulvenk"[2] olarak geçen höyükten ilk söz eden kişi, C. A. Burney'dir[3]. Son olarak Hasan Bahar tarafından incelenmiştir[4].

2. AVCILI HÖYÜK

Elazığ-Keban karayolu Cip Köyü yol ayrımından kuzeye gidildiğinde, Avcılı Köyü'nün 1 km. kuzeybatısında, doğal bir yamacın üzerinde yer alan höyük, yaklaşık olarak 80 m. çapında ve 15 m. yüksekliğinde olup höyük üzerinde oluşturulan düzlükteki yoğun taş malzeme, mevcut durumu ile bir plân yansıtmaz.

Yüzeyden toplanan seramik buluntular Kalkolotik, Erken Demir ve Helenistik dönemlere ait olsa da, Burney tarafından yapılan tespitlerde Erken Bronz Dönemi seramiklerinden söz edilir[5]. TAY projesi içinde ise, İlk Tunç Dönemi merkezleri arasında sa-

---

* Ertuğrul DANIK, Müze Müdürü, Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet Müzeleri Müdürlüğü, 06100 Ulus-Ankara/TÜRKİYE tugruldanik@yahoo.com

1 Çalışmaya verdikleri desteklerinden dolayı, Elazığ Valisi Sn. Osman Aydın, Elazığ İl Kültür ve Turizm Müdürü Sn. Ahmet Bulut, Orman İşletmeleri Elazığ Bölge Müdürlüğü ile, araç sürücümüz Erdoğan Altunbaran ve seramik değerlendirmelerini yapan Doç. Dr. Tuba Okse'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

2 Harmankaya-Erdoğu 2002.

3 Burney 1958: 204.

4 Bahar 1989: 504.

5 Burney 1958: 196.

yılır[6]. Halk arasında "Kale Tepe" olarak anılmasını ise, hem yöredeki höyük yerleşimlerinin ve bu tür yükseltilerin bu isimle anılmasına, hem de höyük üzerindeki plânsız taş molozlarının küçük ölçekli bir kale yapısına ait olma olasılığına bağlamaktayız.

3. POYRAZ HÖYÜK

Elazığ-Keban karayolu üzerinde yer alan Poyraz nahiye merkezinin 2 km. güneyinde, Beşikköy yolu üzerinde yer alan höyük, yaklaşık 80 m. çapında ve en yüksek yerde 15 m. yüksekliğinde olup höyük yüzeyinde oluşturulan alanda "Poyraz Kalesi"[7], "Buryaz Kalesi"[8] ya da "Tilek Kalesi"[9] olarak isimlendirilen Ortaçağ kalesinin temel izleri görülmektedir. Höyük yüzeyinden toplanan seramikler Kalkolitik, Erken Tunç, III. binyıl, Erken Demir, Ortaçağ (Bizans ve Türk) dönemlerine aittir. 1/25.000'lik haritada "Koruşan Harabe Tepe" olarak anılmaktaysa da anlamı çözülememiştir. "Tilek Tepesi" olarak da anılan höyük ile ilgili ilk bilgileri Veli Sevin[10], Hasan Bahar[11] ve Muhammet Beşir Aşan[12] vermekte olup son olarak TAY projesi içinde İlk Tunç Dönemi merkezi olarak anılmıştır[13].

4. TİLEKTEPE (KALKANTEPE) HÖYÜK

Elazığ-Keban Karayolunun 5 km. güneyinde, aynı isimli köyün 200 m. doğusunda yer alan höyük, yaklaşık olarak 100 m. çapında ve 20 m. yüksekliğinde olup (Çizim: 1), yüzeyinden toplanan seramikler Erken Tunç, Erken Tunç III ve Erken Tunç sonu (II. binyıl) dönemlerine aittir. Halk arasında "Tilektepe" ve "Kale" olarak anılmaktadır.

5. KİLLİKTEPE HÖYÜK

Elazığ-Malatya yolu üzerindeki Hankendi Kasabası'nın yaklaşık olarak 3 km. güneybatısında, Durupınar (Çelo) Mahallesi'nin 3 km. güneydoğusunda, Elazığ-Malatya demiryolunun hemen kenarında yer alan höyük, doğu-batı doğrultusunda 200x150 m. ölçülerinde ve 25 m. yüksekliğinde olup (Çizim: 2), güney etekleri demiryolu yapımı nedeniyle tahrip olmuştur. Burney tarafından tespit edilen Kalkolitik ve Erken Bronz[14] ile Sevin tarafından tespit edilen Erken Demir Çağı[15] seramikleri dışında, höyük yüzeyinden ve çevresinden tarafımızca toplanan seramikler Erken Tunç ve Erken Demir çağlarına aittir. Çeşitli kaynaklarda "Dilektepe Höyük"[16] ya da köy adından dolayı "Hankendi Höyük"[17] ve "Han Höyük"[18] gibi isimlerle anılsa da, hemen kuzeyinde yer alan Dilektepe Köyü'ndeki "Seli Höyük" olarak bilinen "Dilektepe Höyük" ile karıştırılmamalıdır.

6. SELİ (DİLEKTEPE) HÖYÜK

Elazığ-Malatya karayolunun kuzeyinde, Hankendi yol ayrımından kuzeye doğru gidilerek ulaşılan Dilektepe Köyü'nün 1 km. güneydoğusunda, tarlalar ve bağlar arasın-

---

6 Harmankaya-Erdoğu 2002.
7 Aşan 1989: 533; Aşan 1992: 76.
8 Ünal 1989: 56
9 Danık 1998: 69; Danık 2002: 322.
10 Sevin 1989: 455.
11 Bahar 1989: 504.
12 Aşan 1989: 533; Aşan 1992: 76, 77.
13 Harmankaya-Erdoğu 2002.
14 Burney 1958: 162, 196, 202.
15 Sevin 1989: 453.
16 Sevin 1989: 453; Sevin 1991: 95.
17 Burney 1958: 162; Harmankaya-Erdoğu 2002.
18 Kökten 1947: 460.

da yer alan höyük, kuzey-güney doğrultusunda 100x50 m. ölçülerinde ve yaklaşık 5-6 m. yüksekliğinde olup tarla sürümü ve bağ ekimi nedeniyle yoğun tahribata uğramıştır. Höyük yüzeyi ve eteklerinden toplanan seramikler Kalkolitik, Erken Tunç ve Orta Tunç dönemlerine aittir.

7. HİNSOR HÖYÜK

Elazığ-Baskil karayolunun kuzeyinde, Örençay (Hinsor) Köyü'nün 2 km. kadar doğusunda, köye varmadan hemen önce tarlalar içinde yer alan höyük, yaklaşık olarak 150 m. çapında ve 10 m. yüksekliğinde olup doğu yönde toprak alımı nedeniyle yoğun tahribata uğramıştır. Höyük yüzeyinden ve eteklerinden toplanan seramikler Erken Tunç, Erken Tunç I ve Erken Tunç II dönemlerine aittir. Sevin tarafından, güney eteklerindeki Helenistik/Roma Dönemi nekropol alanı ve seramikleri ile birlikte, Tabula Peutingeriana'daki "Ad-Aras" ve "Thirtonia"dan sonra gelen "Mazara" olarak lokalize edilen[19] höyükte, Erken Demir Çağı seramiklerinin[20] yanı sıra, çeşitli kaynaklarda İlk Tunç Dönemi[21] ile Kalkolitik ve Erken Bronz Dönemi[22] seramiklerinden de söz edilir.

8. HAROĞLU HÖYÜK

Elazığ-Baskil karayolu üzerindeki Sarıgül (Haroğlu) Köyü'nün 3 km. güneyinde, karayolunun hemen güneyinde tarlalar ve bahçeler içinde yer alan höyük, doğu-batı doğrultusunda 150x100 m. ölçülerinde ve 20 m. yüksekliğinde olup yüzeyinde yoğun taş temel izlerine rastlanmaktadır. Mevcut temeller ve yüzeydeki ot tabakası yüzünden seramik buluntu fazla görülmese de kısmen rastlanılan seramikler Ortaçağ'a aittir. Yüzeydeki temel izleri Sevin tarafından Geç Antik Dönem ve Ortaçağ'a tarihlendirilirken[23], Aşan tarafından Ortaçağ'a tarihlendirilir[24].

9. VENK HÖYÜK I

Elazığ il merkezinin güneyinde, Hicret Mahallesi'nin içinde, batı yönde yer alan höyük üstünde, günümüz yerleşimi yer almaktadır. Yaklaşık 80 m. çapında ve 10 m. yüksekliğinde olan höyüğün, kuzey yönünde ana kaya izleri görülürken; evler ve bahçeler nedeniyle az rastlanan seramik örnekleri, Helenistik Döneme aittir.

10. VENK HÖYÜK II

Elazığ il merkezinin güneyinde, Hicret Mahallesi'nin 100 m. batısında yer alan höyük, kuzey-güney doğrultusunda 220x30 m. ölçülerinde; güney yönde 4 m., kuzey yönde 6 m. yüksekliğinde olup az yoğunlukla rastlanan seramikler Kalkolitik, Helenistik/Roma dönemlerine aittir.

11. VENK HÖYÜK III

Elazığ il merkezinin güneyinde, Hicret Mahallesi'nin doğusunda, Elazığ-Tadım yolu üzerinde, Hicret Mahallesi yol ayrımının hemen doğusunda yer alan höyük; 150 m. çapında, güney yönde 3-4 m., kuzey yönde 15 m. kadar yüksekliğinde olup höyük üzerindeki bağ yapımı ve kısmen ev yapımının oluşturduğu tahribat nedeniyle az rastlanan seramik örnekleri, Helenistik/Roma Dönemine ait, lejyon/kale tipi seramiklerdir.

---

19 Sevin 1989: 453.

20 Sevin 1991: 95.

21 Bahar 1989: 504; Harmankaya-Erdoğu 2002.

22 Burney 1958: 162, 196.

23 Sevin 1989: 452.

24 Aşan 1989: 532, 533; Aşan 1992: 76.

12. DADİM HÖYÜK

Elazığ il merkezinin güneyinde, Uluova'nın batısında, Tadım Köyü'nün merkezinde yer alır. Yaklaşık olarak 100 m. çapında ve 25 m. yüksekliğinde olan höyük, çeşitli kaynaklarda "Tadım"[25], "Tadem"[26], "Dadima"[27], "Dadimon"[28] ve "Dadim"[29] olarak anılmakta olup höyük üstünde yer alan Ortaçağ kalesi de, "Tadım Kalesi" ya da "Dadim Kalesi"[30] olarak anılır. XX. yüzyıl başından bu yana bir çok bilim adamının uğradığı höyükten ilk söz eden E. Huntington'dur. Höyük üzerindeki surlardan ve köylülerin bulup kapattığı bir geçitten söz eden Huntington'un[331] aksine, 1950'li yıllarda bölgeye gelen Burney, höyükteki Erken Bronz Dönemi seramiklerinden söz eder[32]. 1980'li yıllarda yoğunlaşan bölge çalışmaları içinde; Veli Sevin Erken Demir Dönemi seramiklerinden[33], Muhammet Beşir Aşan Ortaçağ kalesi ve seramiklerinden[34] söz eder. Son olarak tarafımızca incelenen höyük üstündeki kaleden[35] söz edilmiştir. Yapılan son çalışmamızda ise, höyük yüzeyi ve eteklerinde Kalkolitik, Erken Tunç, Orta Tunç ve Ortaçağ (Bizans) dönemlerine ait çeşitli tiplemelerde seramiğe rastlanmıştır.

13. ÇULÇAPUR HÖYÜK

Elazığ il merkezinin güneyinde, Elazığ-Sivrice yolunun Uluova bitiminde, Kavaktepe Köyü'nden Dedepınarı (Çulçapur) Köyü'ne giden yolda, demiryolu makasını geçtikten hemen sonra 250 m. kadar güneyde yer alır. Yaklaşık olarak 150 m. çapında, kuzeyde 20 m. güneyde 10 m. yüksekliğinde olan höyük (Çizim: 3), yerel halk tarafından "Harabe Tepe" olarak isimlendirilmekte olup yüzeyinde Kalkolitik, Erken Tunç, III. binyılın 2. yarısı ve Ortaçağ'a ait seramiklere rastlanmaktadır.

14. KUYULU HÖYÜK

Elazığ il merkezinin güneydoğusunda, Elazığ-Diyarbakır yolunun kenarında, aynı isimli köy merkezinde yer alan höyük, 150 m. çapında ve 10 m. yüksekliğinde olup yüzeyindeki yoğun yapılaşma ve doğu yönünde açılmış olan yol nedeniyle tahribata uğramıştır. Ev ve bahçeler nedeniyle seramik buluntuya sık rastlanmasa da, doğu yöndeki yol ve kuzey yöndeki bahçelerde Kalkolitik, II. binyıl ve Ortaçağ'a ait seramiklere rastlanmaktadır.

15. PERÇENÇ HÖYÜK

Elazığ il merkezinin doğusunda, Elazığ-Diyarbakır-Bingöl yol ayrımından hemen sonra gelen, Akçakiraz (Perçenç) Köyü'nün merkezinde yer alan höyük, 150 m. çapında ve 20 m. yüksekliğinde olup yüzeyindeki yoğun yapılaşma nedeniyle tahrip olmuştur. Ev ve bahçeler nedeniyle seramik buluntuya sık rastlanmasa da, az yoğunluklu olarak Kalkolitik ve Ortaçağ'a ait seramiklere rastlanmaktadır.

16. TİLENZİT HÖYÜK

Elazığ il merkezinin güneydoğusunda, Elazığ-Diyarbakır yolunun doğusunda, Doğankuş (Tilenzit) Köyü'nün 2 km. güneybatısında yer alan höyük, doğu-batı doğrul-

25 Sunguroğlu 1958: 48; Aşan 1989: 533; Aşan 1992: 77; Harmankaya-Erdoğu 2002.

26 Honigman 1970: 70.

27 Sinclair 1989: 107.

28 Aşan 1989: 533.

29 Honigman 1970: 68; Mitchell 1980: 250; Danık 2000: 69; Danık 2002: 323.

30 Kale hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Danık 2002: 323, 324.

31 Huntington 1901: 181.

32 Burney 1958: 198.

33 Sevin 1989: 455; Sevin 1991: 95.

34 Aşan 1989: 533; Aşan 1992: 77.

35 Danık 2000: 69; Danık 2002: 323, 324.

tusunda 300x200 m. ölçülerinde ve yaklaşık olarak 25-30 m. yüksekliğinde olup (Çizim: 4), höyük yüzeyinde ve çevresinde Erken Tunç, II. binyıl ve Ortaçağ'a ait seramiklere rastlanmaktadır. Yapılacak bir kazı çalışmasında ise, çok daha farklı dönemlere ait buluntu elde edilecektir. Nitekim 1987 yılında höyüğü ziyaret eden Veli Sevin, Erken Demir Dönemi seramiklerinden söz ederken[36]; Hasan Bahar, İlk Tunç Çağı seramiklerinden söz eder[37].

Yerleşimi, Ortaçağ kaynaklarında adı geçen "Batn-ı Hanzit" olarak lokalize eden ve höyüğün "Anzitene", "Hantsit", "Hazit" gibi isimlerinden söz eden Muhammet Beşir Aşan, daha çok güney yöndeki kaçak kazı çukurunda görülen Ortaçağ mimarî verisinden söz eder[38]. Aynı ekip üyelerinden Kemalettin Köroğlu ise, Hitit Döneminde anılan "Alse" ya da "Alzi"; Orta Asur Döneminde anılan "Alzi" ve "Enzata"; Yeni Asur Döneminde anılan "Alzi", "Enzi", "Enzitene"; Urartu yazıtlarında geçen "Alzi"; Yunan, Roma ve Ortaçağ kaynaklarında anılan "Anzetene", "Alznik", "Alz/Arzn" ve "Arzanene" ile "Hazit" gibi isimleri, Tilenzit Höyük olarak lokalize eder[39]. Höyükten ilk söz eden Huntington ise, höyüğün Ortaçağ öncesi dönemlerdeki önemini vurgulayarak Roma ve Bizans dönemleri merkezi olarak anar[40].

17. KEHLİTEPE KÖYÜK

Elazığ il merkezinin güneydoğusunda, Elazığ-Bingöl karayolunun güneyinde, Karşıbağ (Kehli) Köyü'nün 600 m. kadar güneybatısında yer alan höyük, kuzeydoğu-güneybatı yönünde yaklaşık olarak 120x80 m. ölçülerinde ve 5 m. yüksekliğinde olup höyük yüzeyinde Erken Tunç, Geç Tunç (Hitit İmparatorluk Dönemi), III. binyıl ve Helenistik dönemlere ait seramiklere rastlanmaktadır.

18. KÖVENK HÖYÜK

Elazığ il merkezinin güneydoğusunda, Elazığ-Bingöl karayolunun güneyinde, Güntaşı (Kövenk) Köyü'nün içinde, köyün doğu sınırında yer alan höyük, 250 m. çapında ve 25 m. yüksekliğinde olup (Çizim: 5) toprak alımı, kaçak kazı, yol ve ev yapımı gibi nedenlerle yoğun tahribata uğramıştır. Höyük yüzeyinden ve eteklerinden Erken Tunç, Orta Tunç, Helenistik ve Ortaçağ'a ait seramiklere rastlanmışsa da, bölgenin ikinci büyük höyüğü olan bu höyükte, yapılacak kazılar sonucunda çok daha farklı kültür tabakalarına ulaşılacağı düşünülmektedir.

Höyükten ilk söz eden Huntington, daha çok Roma ve Bizans ilişkilerini sorgularsa da[41], höyükte çalışma yapanlardan Burney, Erken Bronz Dönemi seramiklerinden[42]; Hasan Bahar, İlk Tunç Dönemi seramiklerinden[43]; Veli Sevin, Erken Demir Çağı seramiklerinden[44]; Muhammet Beşir Aşan, Ortaçağ seramiklerinden[45] söz etmektedirler. TAY Projesi kapsamı içinde İlk Tunç Dönemi merkezi olarak anılan[46] höyük, Keban Projesi nedeniyle bölgede tarama yapan Whallon-Kantman tarafından yapılan çalışma içinde sadece orta büyüklükte bir höyük olarak tanımlanır[47].

---

36 Sevin 1989: 454; Sevin 1991: 95.

37 Bahar 1989: 504.

38 Aşan 1989: 536; Aşan 1992: 79.

39 Köroğlu 1996: 55; isim tartışmaları ve lokalizasyon için bkz. s. 55-62.

40 Huntington 1901: 182.

41 Huntington 1901: 182.

42 Burney 1958: 196.

43 Bahar 1989: 504, 505.

44 Sevin 1989: 454, 455.

45 Aşan 1989: 534; Aşan 1992: 77.

46 Harmankaya-Erdoğu 2002.

47 Whallon-Kantman 1970: 2.

19. HOĞU HÖYÜK

Elazığ il merkezinin doğusunda, Yurtbaşı (Hoğu) Kasabası'nın merkezinde yer alan höyük, yaklaşık olarak 250 m. çapında ve 20 m. yüksekliğinde olup üzerindeki evler ve bahçeler nedeniyle tahribata uğramış olduğundan, az yoğunluklu olarak rastlanan seramikler Helenistik Döneme aittir. Höyükten ilk söz eden Burney, höyüğü Erken Bronz Dönemi merkezi olarak tanımlarken[48]; TAY Projesi kapsamı içinde, İlk Tunç Çağı merkezleri arasında sayılır[49].

20. GURBET MEZRASI HÖYÜK I

Elazığ il merkezinin doğusunda, Yurtbaşı Kasabası'nın 3 km. kadar kuzeybatısında bulunan Yakacık (Gurbetmezrası) Mahallesi'nin içinde, yerleşimin güneybatısındaki son evlerin yanında yer alan höyük, doğu-batı doğrultusunda 200x120 m. ölçülerinde ve 20 m. yüksekliğinde olup yüzeyde rastlanan seramikler Ortaçağ'a aittir. Ancak höyüğün durumu, farklı kültür tabakalarına da sahip olduğunu göstermektedir. Nitekim, yerleşimde bir höyüğe rastlamadığını belirten Hasan Bahar'a köylülerce verilen İlk Tunç Çağı'na ait bir seramik kap[50], olasılıkla bu höyükten elde edilmiş olmalıdır.

21. GURBETMEZRASI HÖYÜK II

Elazığ il merkezinin doğusunda, Yurtbaşı Kasabası'nın 3 km. kadar kuzeybatısında bulunan Yakacık (Gurbetmezrası) Mahallesi'nin 1 km. kuzeydoğusunda yer alan höyük, kuzeydoğu-güneybatı yönünde 80x50 m. ölçülerinde ve 10 m. yüksekliğinde olup tarla sürümü ve ev yapımı nedeniyle tahribata uğramıştır. Yüzeyde ve çevresinde görülen seramikler, III. binyıl, Erken Demir ve Orta Demir çağlarına aittir.

22. KIZILKAYA HÖYÜK

Elazığ il merkezinin doğusunda, Hoşköy'ün 2 km. batısında, yüksek kayalık bir platform üzerinde bulunan Kızılkaya Kalesi'nin doğu kesiminde yer alan höyük, 20 m. çapında ve 5-6 m. yüksekliğinde olup höyük yüzeyinden toplanan seramikler Hitit İmparatorluk (Geç Tunç) ve Orta Demir dönemlerine aittir.

23. ÜÇTEPELER DÜZ YERLEŞİMİ

Elazığ il merkezinin doğusunda, Yurtbaşı (Hoğu) Kasabası'na bağlı Yakacık (Gurbetmezrası) Mahallesi'nin 2.5 km. kadar batısında, Üçtepeler mevkiindeki üç adet kayalık yükseltinin kuzeyinde yer alır. Kayalık yükseltilerle gizlenmiş alanın doğu yönünde yoğunlaşan, yerleşimin temellerine ait malzemeler ile birlikte, yüzeyde yoğun olarak Bizans Dönemine ait seramiklere rastlanmaktadır. Alanın batıya doğru olan bölümü, tarımsal faaliyetler nedeniyle tahribata uğramıştır.

24. MİYADUN TEPEÜSTÜ YERLEŞİMİ

Elazığ il merkezinin güneyinde, Elazığ-Tadım yolunun üzerindeki Yeniköy (Miyadun) Mahallesi'nin 100 m. doğusunda, 120 m. çapında ve 20 m. yüksekliğindeki doğal bir tepenin üzerinde, yaklaşık 30 m. çapındaki bir alanı kaplayan yerleşim yerinde, seyrek olarak Bizans Dönemi seramiklerine rastlanmaktadır.

---

48 Burney 1958: 196.

49 Harmankaya-Erdoğu 2002.

50 Bahar 1989: 503.

25. HOĞU NEKROPOL ALANI

Elazığ il merkezinin doğusunda, Yurtbaşı (Hoğu) Kasabası'nın 500 m. batısında yer alan nekropol alanı, kuzey-güney doğrultusunda 250x150 m.lik bir alanı kaplamakta olup güney yönde 20, kuzey yönde 10 m. yüksekliğindedir (Çizim: 6). "Rocik Tepe" olarak anılan tepenin üzerinde bulunan ve modern mezarlık, mezarlık yolu ve GSM antenleri nedeniyle tahribata uğrayan alanda, zayıf olarak Helenistik Dönem lâhit kiremitlerine rastlanmaktadır.

26. AKÇAKALE KALESİ

Elazığ-Malatya yolunun kuzeyinde, Merkez İlçe'ye bağlı Akçakale Köyü'nün 2 km. doğusunda, doğal bir yamaç üstünde yer alır. Kuzey-güney doğrultusunda 80x50 m. ölçülerindeki yamacın üstünde 45x20 m.lik bir alanı kaplayan kale yapısının sur duvarları, neredeyse tamamen yok olmuştur (Çizim: 7). Çeşitli yönlerdeki sur temelleri ve kireçli harç tabakası, oval plânlı yapının yarım daire payanda/kulelerle desteklendiğini göstermektedir. Kale girişi topografik yapı nedeniyle kuzeydoğu yönde düşünülürken; kale içi ve çevresinde yoğun olarak Ortaçağ Türk Dönemine ait seramikler görülmektedir. Malzeme tekniğini tam olarak göremediğimiz kale yapısı, olasılıkla bölgedeki diğer örnekleri gibi IX.-X. yüzyıllarda yapılmış, Türk Döneminde kısa bir süre kullanımın ardından terk edilmiştir.

27. MIĞI KALESİ

Elazığ il merkezinin doğusunda, Sedeftepe (Mığı) Köyü'nün 500 m. kuzeyindeki "Malıkayası" isimli kayalık yükseltinin üzerinde kurulu olan kale, doğu-batı doğrultusunda yaklaşık olarak 50x30 m. ölçülerinde olup (Çizim: 8) sur duvarları büyük oranda yok olmuştur. Kimi yönlerde görülen temel izleri ve kireçli harç tabakası oval plânı yansıtırken, topografik yapı nedeniyle kale girişi güneybatı yönde düşünülmektedir. Yüzeyde az yoğunluklu olarak Ortaçağ seramiklerine rastlanmaktadır. Yapım tarihini veren bilgi bulunmasa da, bölgenin diğer kaleleri ile birlikte IX.-X. yüzyıllarda yapılmış olmalıdır.

28. ZİYARETTEPE KALESİ

Elazığ il merkezinin doğusunda, Hoşköy'ün 2.5 km. doğusunda, Ziyarettepe adlı mevkide yer alan kale, yaklaşık olarak 80 m. çapında ve 5 m. yüksekliğindeki yayvan bir tepenin üzerinde, 60 m. çapında bir alanı kaplar (Çizim: 9). Sur duvarları büyük oranda tahrip olmuşsa da, kimi yönlerde temellere ait izlere rastlanmaktadır. Kuzey yöndeki kayalık çıkıntının hemen dibindeki, kaçak kazı çukurunda görülen Ortaçağ yapısına ait temel izi dışında, yüzeyde az yoğunluklu olarak Ortaçağ seramiklerine rastlanmaktadır. Yapım tarihini veren bilgi bulunmasa da, bölgenin diğer kaleleri ile birlikte IX.-X. yüzyıllarda yapılmış olmalıdır.

29. KIZILKAYA KALESİ

Elazığ il merkezinin doğusunda, Hoşköy'ün 2 km. batısında, yüksek kayalık bir platform üzerinde bulunan kale, doğu-batı doğrultusunda 300 m. uzunluğunda olup (Çizim: 10) üzerinde bulunduğu kayalık platformun topografyası nedeniyle, düzensiz bir plân yansıtmaktadır. Sur duvarları büyük oranda tahrip olmuşsa da, kimi yönlerde yer yer temellere ait izlere rastlanmaktadır. Doğu yöndeki höyük üzerinde bulunan Geç Tunç (Hitit İmp. Dön.) ve Erken Demir Çağı seramikleri ile kuzeybatı yönde bulunan kaya mezarı, kalenin de Erken Demir Çağında yapıldığını düşündürür.

30. KIZILKAYA KAYA MEZARI

Elazığ il merkezinin doğusunda, Hoşköy'ün 2 km. batısında, yüksek kayalık bir platform üzerinde bulunan kalenin, kuzeybatı kesiminde içeri giren bir boğazda yer alır.

Derin bir girişe sahip olan mezarın içi, düzensiz dikdörtgen bir plân yansıtır. Kuzey-güney doğrultusunda yaklaşık olarak 180x150 cm. ölçülerindeki mezar odasının yüksekliği 2 m. kadar olup (Çizim: 11) giriş kapısı doğuya bakmaktadır.

31. REFİK BABA TÜRBESİ

Elazığ il merkezinin güneybatısında, Merkez İlçe'ye bağlı Örençay (Hinsor) Köyü'nün girişindeki mezarlık alanı içinde yer alan türbe yapısının üst örtü sistemi tamamen orijinalliğini kaybetmiş olup yapı içinde ve dışında yerel halk tarafından yapılan müdahaleler görülmektedir. İçten ve dıştan sekizgen plânlı yapının kuzey ekseninde giriş kapısı, güney ekseninde mihrabı yer alırken; doğu ve batı eksenlerde birer pencere açıklığı bulunur (Çizim: 12). İçte kuzey ve kısmen batı yönlerdeki müdahaleler dışında, örtü sisteminde ahşap üstüne sac plâkalar görülür. Gerçekte içten kubbe, dıştan pirâmidal külah ile örtülü olması gereken yapının, ortasındaki sandukada yatan kişi, Harput Feth Ahmet Türbesi'nde gömülü olan Feth Ahmet Baba'nın kardeşi Refik Baba olarak kabul edilir. Kitabesi bulunmayan yapı, malzeme ve teknik olarak Osmanlı Döneminde XVIII. ya da XIX. yüzyıllarda yapılmış olmalıdır.

32. SURP SİMON KİLİSESİ

Elazığ il merkezinin güneyinde, Elazığ-Tadım yolunun batısında, Merkez İlçe Yalnızköy'e bağlı Tadım Manastırı (Venk Mezrası) Mahallesi'nin 50 m. güneyinde yer alan kilise yapısı, bir manastır topluluğuna ait olsa da, manastırdan geriye sadece kilisenin güneyindeki 3. yapı dönemine (XIII. yüzyıl sonrası) ait bir mekân ile güney yöndeki kimi taş temel izleri kalmıştır. İki bölümden oluşan kilisenin doğuda yer alan ve 1. yapı dönemine (IX-X. yüzyıl) ait olan içte dört yapraklı yonca plânlı, dışta beş cepheli olan bölüm, kilisenin ilk kurulan bölümüdür. Batıda yer alan ve yonca yaprağının batı ucunun açılması ile elde edilen geçişe eklenen dikdörtgen plânlı ve üç nefli bölüm, 2. yapı dönemine (XII. yüzyıl) ait olup yonca yaprağının iki yanındaki cephe boşluklarında prothesis ve diakonikon odaları oluşturulmuştur. Böylece kilisenin ilk bölümü bema, ikinci bölümü ise naos işlevine çevrilmiştir.

Girişi güneybatı köşedeki basık bir kapıdan sağlanan yapının, ikinci bölüm güney duvarlarında yer alan iki adet mazgal pencere dışında, ilk bölümde yonca yaprağının her kanadında alt ve üst seviyelerde yer alan pencereler, yapıyı aydınlatır. Doğu bölümü kasnaklı bir kubbe ve yonca yapraklarına dağılan yarım kubbeler ile kapatılırken; batı bölüm, mekânı üç nefe ayıran sütunlardan birbirine ve duvarlara atılan kemerlere oturan çapraz tonozlar ile kapatılmıştır. Sadece prothesis ve diakonikon odaları beşik tonoz ile kapalıdır (Çizim: 13).

33. ALACA KÖPRÜSÜ

Elazığ il merkezinin kuzeybatısında, Elazığ-Keban karayolunun kuzeyinde, Alaca Köyü'nün 100 m. güneybatısında, güneyden kuzeye doğru akan dere yatağının üzerinde yer alan köprü ayaklarından; doğu yöndekinin su akış yönünde yer alan kalkan duvarı ile devamındaki ters yöndeki duvar arasında toprak dolgu görülür. Batı yöndeki ayağın arasında toprak dolgu görülmez. Buna karşın bu ayağın güney yönünde sonradan eklenmiş bir kalkan duvar uzantısı bulunur (Çizim: 14). Mevcut olmayan köprü kemeri ve geçiş bölümünün niteliği bilinmese de, ayak genişliği arasında destek sistemi bulunmadığından; düz geçiş yerine kemerli geçiş olarak düşünülür ve Osmanlı'nın geç dönemlerine tarihlendirilir.

34- 48. HARPUT ÇEŞMELERİ

Harput kent merkezi içinde ve yakın çevresinde tespit ve belgelemesi yapılan Üç Lüleli Çeşme, Kuru (Kemerli) Çeşme, Çukur (Kurtik) Çeşme, Meydan Çeşmesi, Zeynep Çeşmesi, Yarı Çavuş Çeşmesi, Toptop Çeşmesi, Ağyolu (Sülüklü) Çeşmesi, Orta-

pınar (Seferberlik) Çeşmesi, Kırkkuyu (Karakavaklı) Çeşmesi, Çapçaklı (Çepçep) Çeşmesi, İsmail Çeşmesi, Çahpur Çeşmesi, Selvipınarı Çeşmesi ve Deliktaş Çeşmesi olmak üzere 15 çeşme ile birlikte gelecek yıllarda yapılacak çalışmalarda saptanacak çeşmeler, ayrı bir monografik yayın olarak değerlendirilecektir.

SONUÇ

Özellikle Altınova, Uluova ve Kuzova gibi Elazığ il merkezini kuşatan ovalık alanlardaki çalışmalarımızda, varlığı bilinen kimi kültür varlıklarının yanında, ilk defa tespiti yapılan yerleşmeler, bölge arkeolojisi için önemli veriler oluştururken; özellikle höyük tipi yerleşmelerde saptanan seramik örneklerinin değerlendirilmesi, bölge tarihi için bilinen gerçekleri tekrarladığı gibi, yeni veriler de sunmaktadır. Tüm bu verilerin değerlendirilmesi ise, çalışmaların ilerleyen aşamalarında daha sağlıklı bir şekilde yapılabilecektir.

KAYNAKÇA

AŞAN, Muhammet Beşir, "Elazığ-Bingöl-Tunceli İlleri Ortaçağ Yüzey Araştırması, 1987", *VI. Araştırma Sonuçları Toplantısı,* Ankara, 1989, s. 529-554.

AŞAN, Muhammed Beşir, *Elazığ Tunceli ve Bingöl İllerinde Türk İskan İzleri (XI-XIII Yüzyıllar),* Ankara, 1992.

BAHAR, Hasan, "Elazığ-Bingöl ve Tunceli İllerinde Prehistorik Araştırmalar, 1987", *VI. Araştırma Sonuçları Toplantısı,* Ankara, 1989, s. 501-507.

BURNEY, C. A., "Eastern Anatolia in the Chalcolotic and Early Bronze Age", *Anatolian Studies VIII,* London, 1958, s. 157-209.

DANIK, Ertuğrul, "Orta Çağ'da Harput Yüzey Araştırması 1996 Yılı Çalışmaları", *XV. Araştırma Sonuçları Toplantısı I,* Ankara, 1998, s.157-181.

DANIK, Ertuğrul "Ortaçağ'da Harput Yüzey Araştırması 1998 Yılı Çalışmaları", *17. Araştırma Sonuçları Toplantısı I,* Ankara, 2000, s. 67-80.

DANIK, Ertuğrul, "Yukarı Fırat Bölgesi Ortaçağ Kaleleri I", *VI. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi sempozyumu (08-10 Nisan 2002) Bildiriler,* Kayseri 2002, s. 321-335.

HARMANKAYA, SAVAŞ-ERDOĞU, Burçin, *Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri,* C. 4/ İlk Tunç-b, İstanbul, 2002.

HONIGMANN, Ernst, *Bizans Devletinin Doğu Sınırı* (Çev. F. Işıltan), İstanbul, 1970.

HUNTINGTON, E., "Weitere Berichte über Forschungen in Armenian und Commagene" *Zeitschrift für Ethnologie 33,* (?), 1901, s. 178-209.

KÖKTEN, İ. KILIÇ, "1945 Yılında Türk Tarih Kurumu Adına Yapılan Tarih Öncesi Araştırmaları", *Belleten* XI/43, Ankara, 1947, s. 431-472.

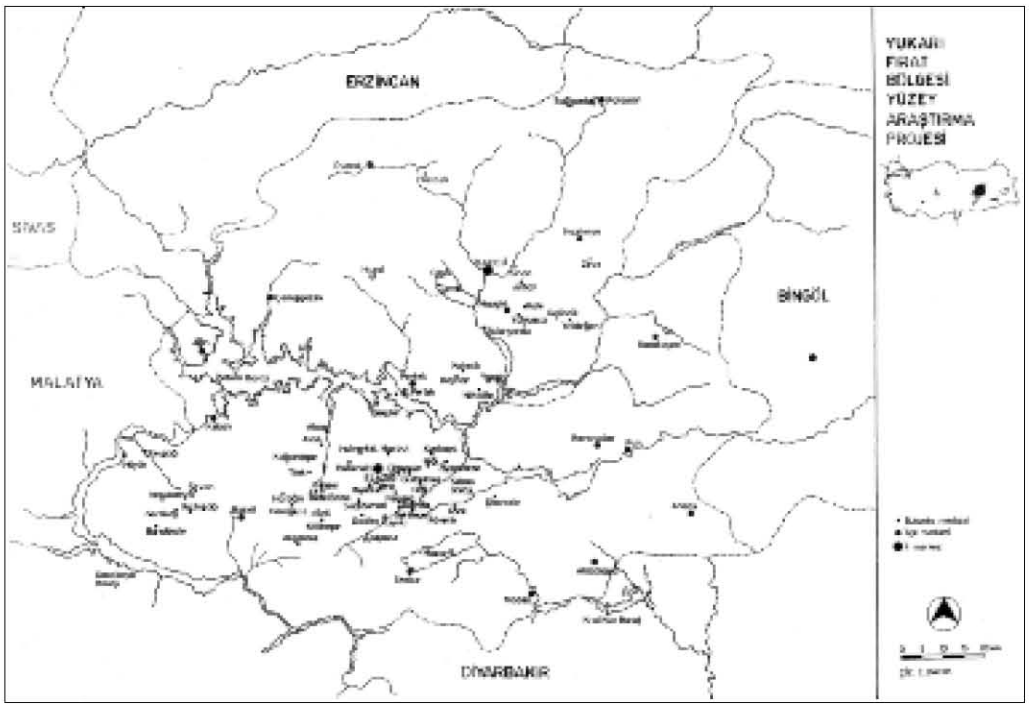
MITCHELL, Stephan, *Aşvan Keban Rescue Excavations Eastern Anatolia,* Oxford, 1980

SINCLAIR, Thomas Alain. *Eastern Turkey: An Architectural and Archeological Survey III,* London, 1989.

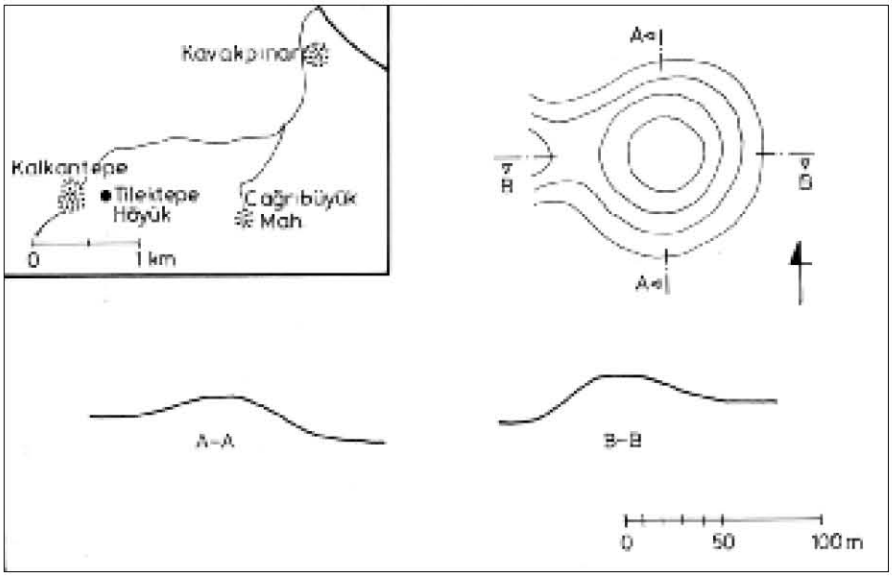
SEVIN, Veli, "Elazığ- Bingöl Yüzey Araştırması, 1987", *VI. Araştırma SonuçlarıToplantısı,* Ankara, 1989, s. 451-500.

SEVIN, Veli, "The Early Iron Age in the Elazığ Region and the Problem of the Mushkions", *Anatolian Studies* XLI, London, 1991, s. 87-97.

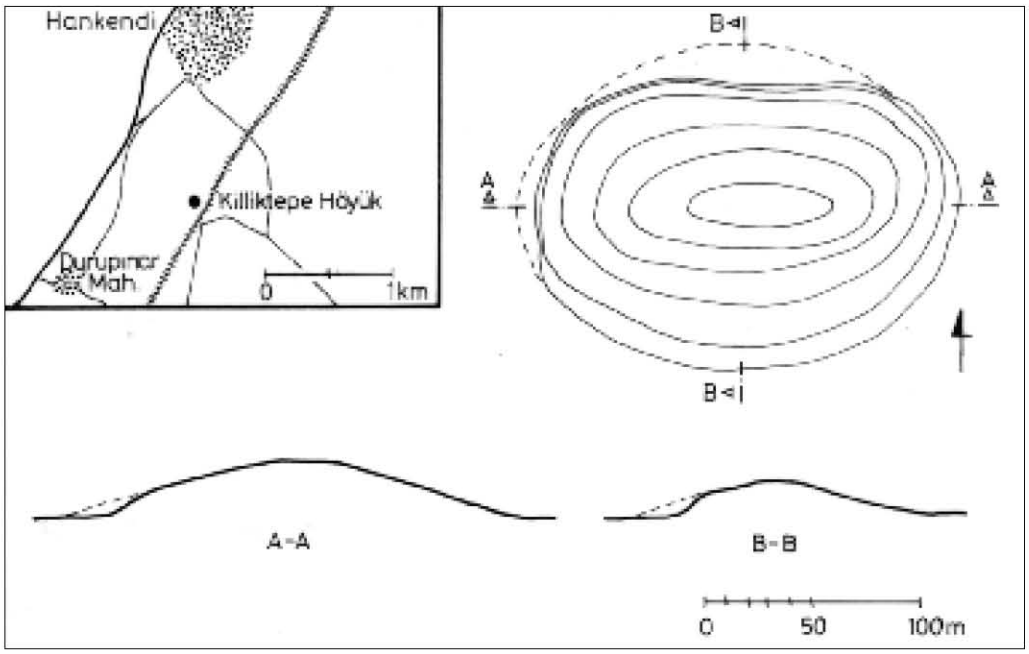
SUNGUROĞLU, İshak, *Harput Yollarında I,* İstanbul, 1958.



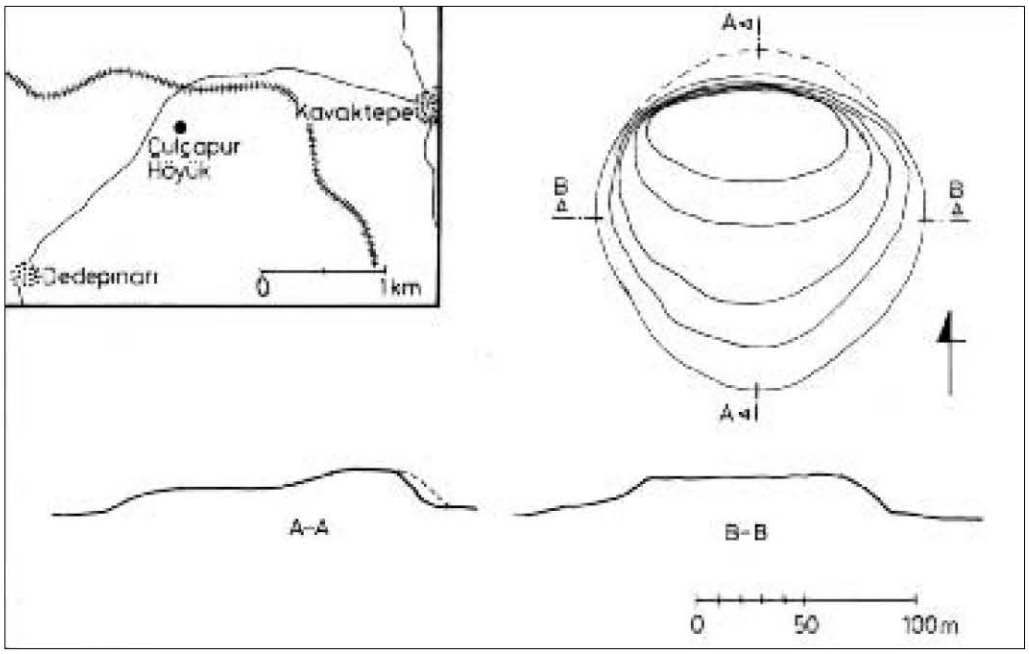
Harita: Yukarı Fırat bölgesi buluntu merkezleri



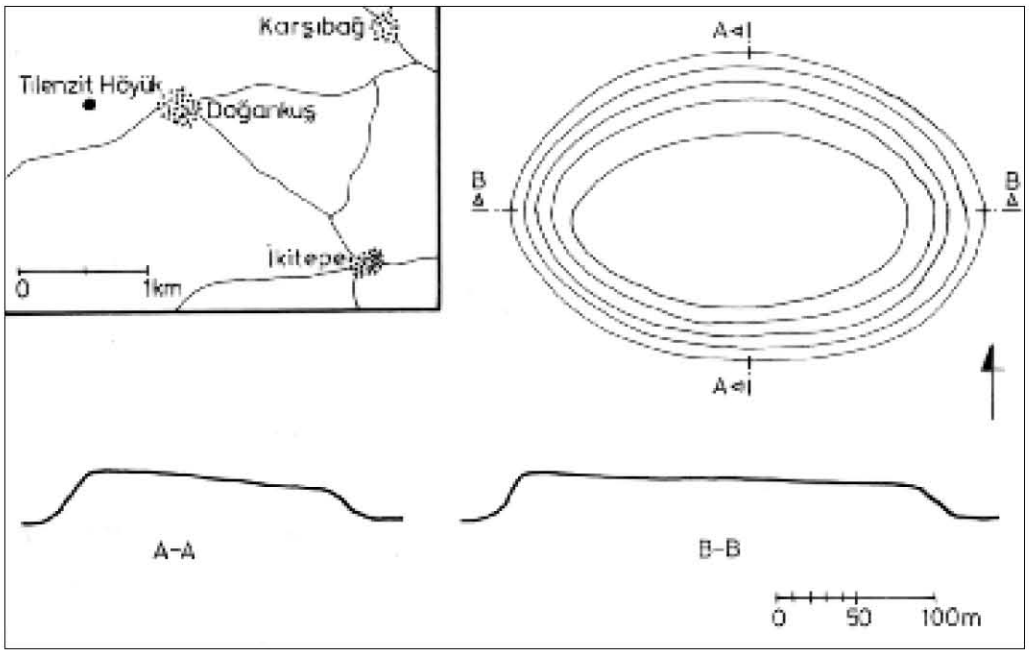
Çizim 1: Elazığ, Merkez İlçe, Kalkaantepe Köyü, Tilektepe Höyük



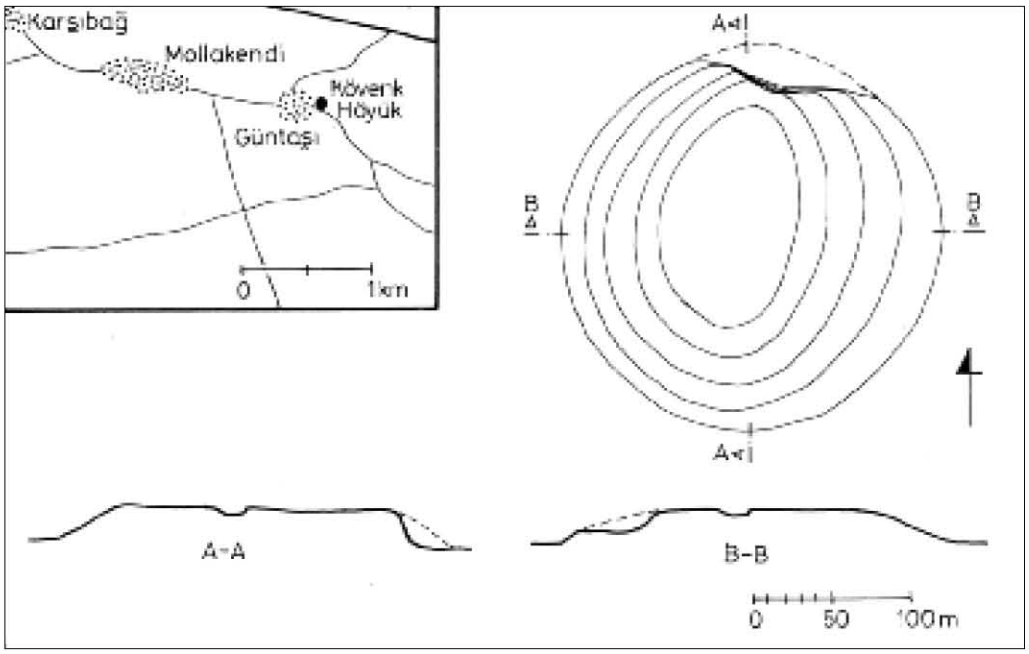
Çizim 2: Elazığ, Merkez İlçe, Hankendi Kasabası, Kiliktepe Höyük



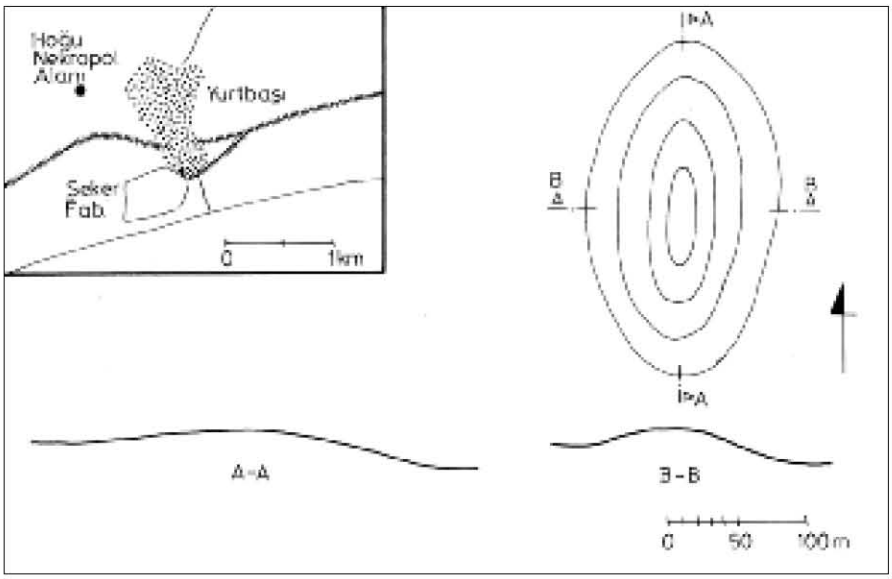
Çizim 3: Elazığ, Merkez İlçe, Dedepınarı Köyü, Çulapır Höyük



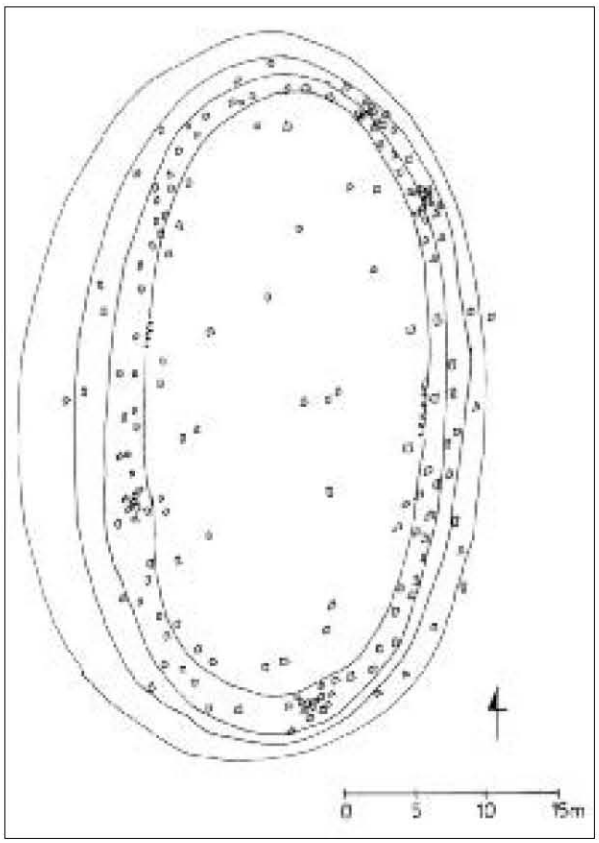
Çizim 4: Elazığ, Merkez İlçe, Doğankuş Köyü, Tilenzit Höyük



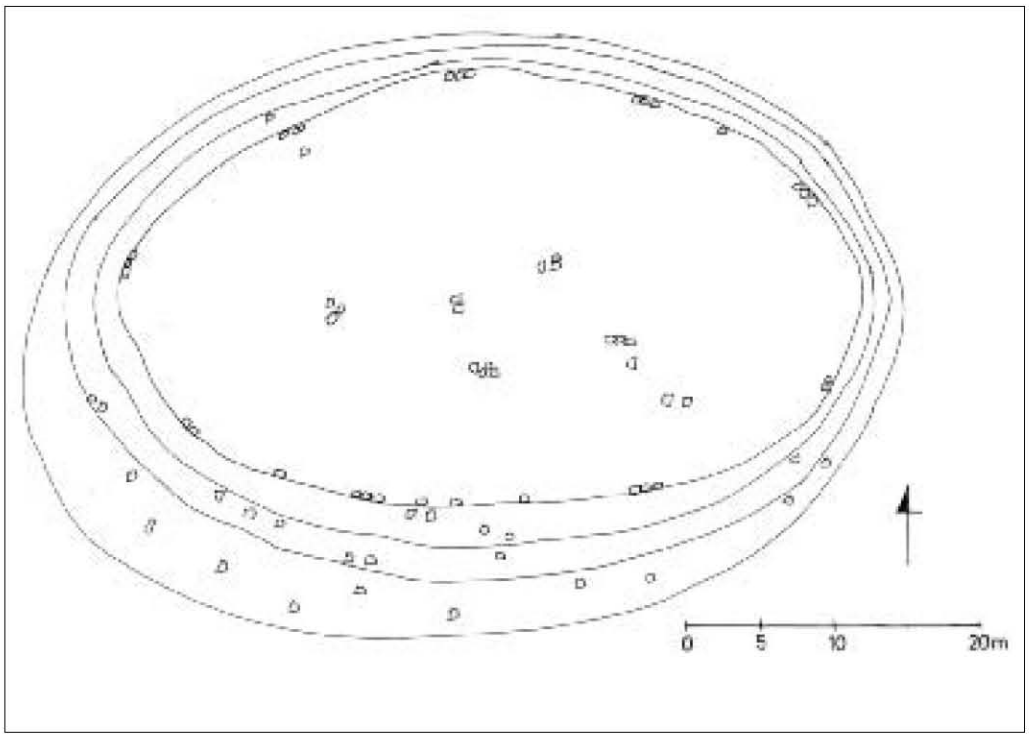
Çizim 5: Elazığ, Merkez İlçe, Güntaşı Köyü, Kövenk Höyük



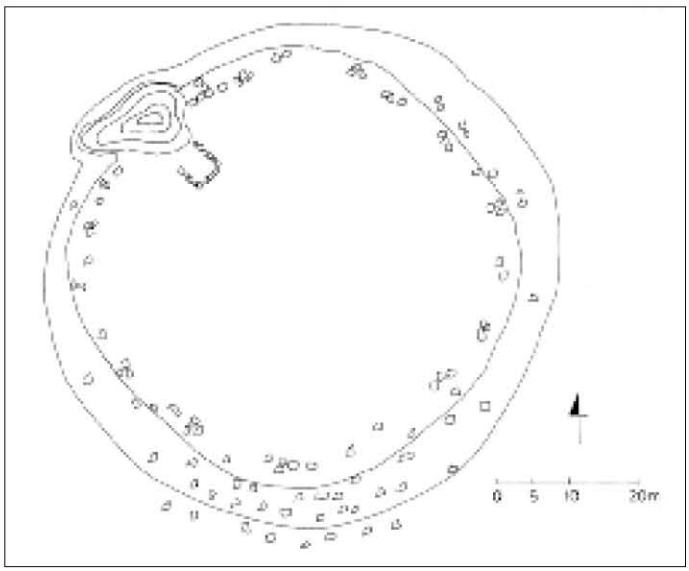
Çizim 6: Elazığ, Merkez İlçe, Yurtbaşı Kasabası, Hoğu nekropol alanı



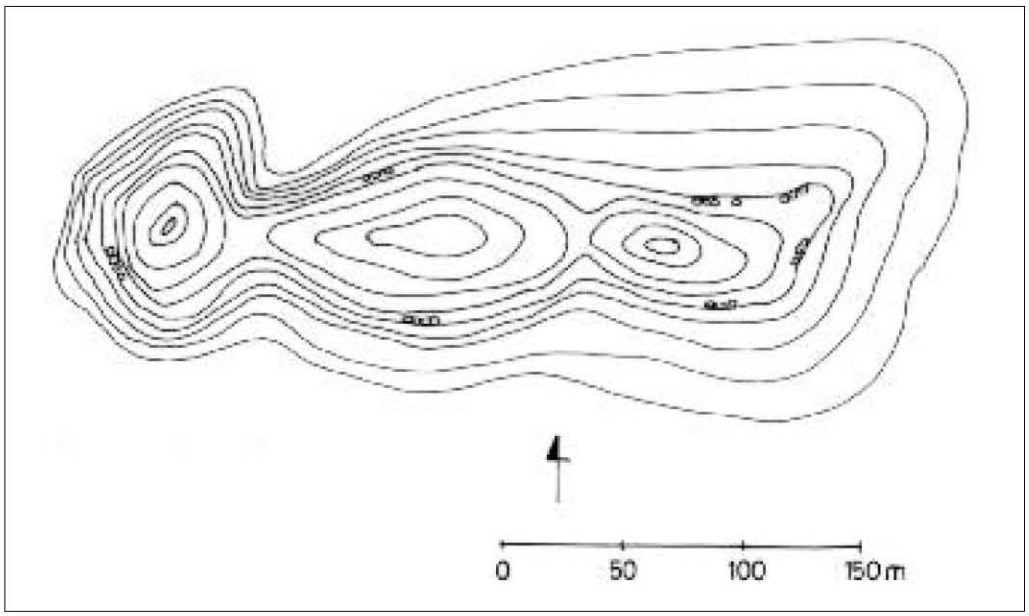
Çizim 7: Elazığ, Merkez İlçe, Akçakale Köyü, Akçakale



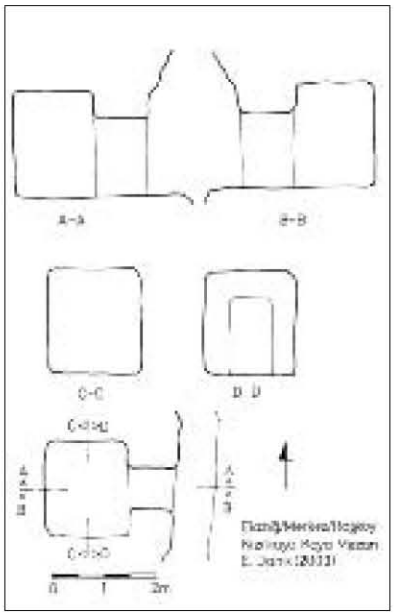
Çizim 8: Elazığ, Merkez İlçe, Sedeftepe Köyü, Mığı Kalesi



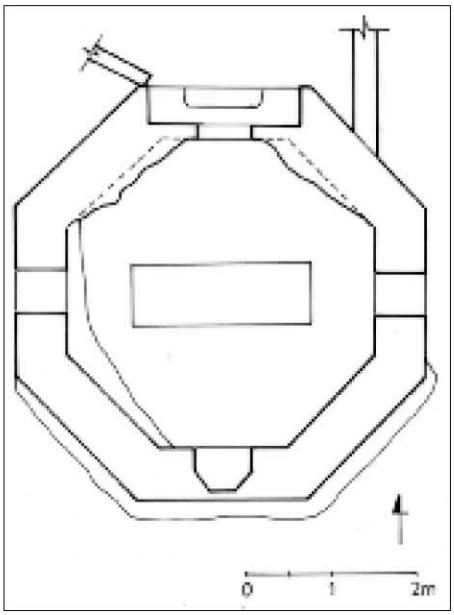
Çizim 9: Elazığ, Merkez İlçe, Hoşköy, Ziyarettepe Kalesi



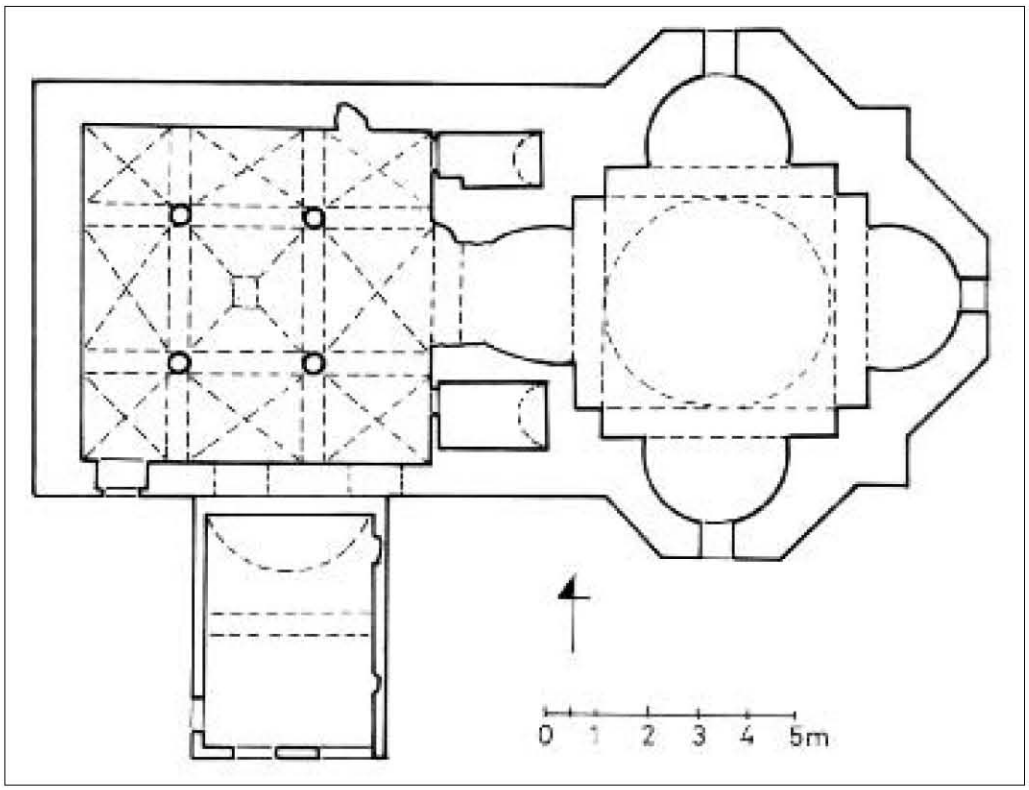
Çizim 10: Elazığ, Merkez İlçe, Hoşköy, Kızılkaya Kalesi



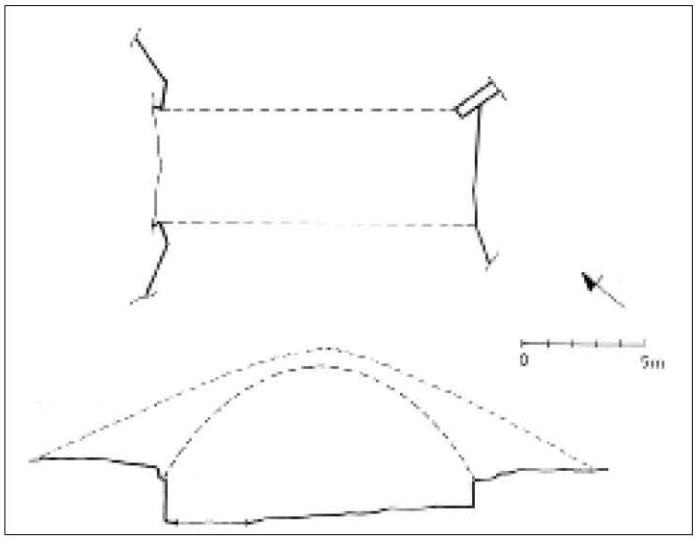
Çizim 11: Elazığ, Merkez İlçe, Hoşköy, Kızılkaya Kaya Mezarı



Çizim 12: Elazığ, Merkez İlçe, Örençay Köyü, Refik Baba Türbesi



Çizim 13: Elazığ, Merkez İlçe, Yalnızköy, Tadım Manastırı Mahallesi, Surp Simon Kilisesi



Çizim 14: Elazığ, Merkez İlçe, Alaca Köyü, Alaca Köprüsü